

KARIB KÖNYV

– részletek *A Dél Keresztje*
útinapló-trilógia első kötetéből

A Dél Keresztje

„Látni akartam, a saját víziómat kerestem,
nem akartam valaki más víziójában élni.”

Russel Banks: *The Book of Jamaica*¹
(*Jamaica könyve* – N. L. ford.)

A Dél Keresztje csillagkép időszámításunk előtt négyszáz évvel még Európából is megfigyelhető volt, aztán a Föld tengelymozgása következtében a déli horizont alá süllyedt. Az egykor Athénből is látható csillagképet a görögök a szomszédos Centaurusz (Centaurus)-konstelláció részének tartották. Az európaiak a felfedezések korában találták meg újra. Amerigo Vespucci 1501-es dél-amerikai útja során fel is tüntette csillagterképén. A Dél Keresztjét önálló konstellációként először a flamand csillagász és kartográfus, Petrus Plancius határozta meg, 1613-ban.

A Dél Keresztje fontos szerepet játszott számos nép mitológiájában. Az ausztrál őslakosok számára az ég-istenséget, Mirrabookát reprezentálja. A konstelláció kőbe faragott jelképét a kutatók megtalálták a perui Machu Picchu területének feltárásakor. Az inka civilizációban „Chanakának” hívták a csillagké-

pet, ami kecsua nyelven „égi lépcsőt” jelent. A Kereszt maori neve „Te Punga” (A Horgony).

A hindu asztrológusok a Dél Keresztje csillagképet Trishankunak hívják. Trishanku a brahminista mitológia egyik szereplője, akihez a „Trishanku Mennyországa” kifejezés fűződik. A kifejezés a vágyaink és pillanatnyi állapotunk közötti középutat, kompromisszumot jelenti. Trishanku, Prithu² fia, Ráma isten Nap-dinasztiájának³ királya történetét a Valmiki⁴ *Ramayana*-könyvének *Bala Kanda*⁵ című fejezete írja le. Trishanku halandó testében akart a Mennyországra jutni. Megkérte tanítóját, Vasishtha⁶ gurut, hogy végezze el a céljának eléréséhez szükséges mágikus szertartást. A guru visszautasította a kérést, mert a halandók Mennyországra jutása ellenkezik a természet törvényeivel. Trishanku ezután a guru fiához fordult kérésével. Dühükben, mivel a király nem fogadta el apjuk visszautasítását, szörnyű, testének eltorzulásával járó betegséggel átkozták meg Trishankut. A király kénytelen volt elhagyni országát, és vándorlásra kényszerült. Bolyongása során Trishanku találkozott a Vishwamitra⁷ nevű bölccsel, tanítója riválisával, aki hajlandó volt a király vágyának beteljesüléséhez szükséges rituálét (*yagna*) elvégezni. Amikor Trishanku emelkedni kezdett az ég felé, az istenek megriadtak. Hogy a halandó Mennybe jutásának természetellenes eseményét megakadályozza, Indra⁸ isten visszalökte Trishankut a Földre. Vishwamitra mágus nem tűrhette, hogy Indrától vereséget szenvedjen,

2 Prithu az első, istenek által felszentelt király a hindu mitológiában. A megtartó-fenntartó isten, Vishnu reinkarnációjának tartják. Ő adta a Földnek hindu nevét – *Prithvi* (Földanya) –, és ő kényszerítette a Föld tehénre változott istennőjét, hogy növényekké transzcendentált tejével táplálja az élőlényeket.

3 A Nap-dinasztia (*Sūrya-vamśa*) és a Hold-dinasztia (*Chandra-vamśa*) a hindu védikus történelem két legjelentősebb dinasztiája.

4 Az i. e. 400 körül élt Valmiki a szanszkrit nyelvű irodalom első és egyik legnagyobb költője. Ő fedezte fel a *ślokat*, az első versformát, amely a szanszkrit költészet alapja lett.

5 A *Bala Kanda* (szanszkrit nyelven *bālakānda*, a „Gyermekkor Könyve”), a Valmiki *Ramayana* első kötete. Valmiki műve és a *Mahabharata* India két legnagyobb epikus költeménye.

6 Vasishtha, Brahma isten „tudat-gyermeke” (*mānasaputra*) a hindu mitológia hét bölcsének (*saptarishis*) egyike. Ő volt a szent tehén, Kamadhenu és borja, a gazdája bármilyen kívánságát teljesíteni tudó Nandini tulajdonosa.

7 Brahmarshi Vishvamitra (*viśvā-mitra* – „teljes/tökéletes barát”) az ősi India egyik legjobban tisztelt bölcsé, a *Rigvéda* a legerősebbnek hitt mantrát (*Gayatri*) is tartalmazó harmadik mandalájának szerzője.

8 Indra az istenek királya, a Mennyek (*Svargaloka*) ura, a háború, a viharok és az eső istene a hindu mitológiában.

1 Harper Perennial, 1996.

ezért minden természetfeletti hatalmát felhasználva megállította a király zuhanását. Trishanku ég és föld között lebegett, fejjel lefelé, a bizonytalan egyensúly állapotában. Segítségét kérve könyörgött Vishwamitrának. A mágus egy párhuzamos Mennyországot kezdett neki építeni a déli égbolt egy részén, és hozzálátott az új égi birodalmat uraló, párhuzamos Indra isten megalkotásához is. A megriadt istenek felkeresték a varázslót, és elmagyarázták neki a halandó Mennybe jutásának természetellenességét. Sikerült Vishwamitrát meggyőzniük, de az nem akarta megtörni a királynak adott szavát. Végül a mágus és az istenek kompromisszumos megoldást találtak. Engedték, hogy a király, egyedül, beköltözzön a számára kreált új Mennországba. Hogy ne érezze magát hatalmasabbnak az isteneknél, fejjel lefelé kell ott lebegnie, örökkön-örökké...

Welcome

*e, hogy katalogizálja ősi szokásaikat.
És Johnny együtt nevetett, ivott, suttogott és éhezett velük, és addig szívta magába a Bárány Leheletét, 9 amíg már nem volt tudós többé.”*
Russell Banks: *The Book Of Jamaica*
(Jamaica könyve – N. L. ford.)

Lazán terepjárójára támaszkodva magas, sovány *raszta*¹⁰ beszélgetett két jókedvű rendőrrel Kingston, a jamaicai főváros Norman Manley Nemzetközi Repülőtérének parkolójában. A kocsí motorházának tetejét Júda oroszlánjának¹¹ nagy gonddal megfestett képe díszítette, a kocsí oldalát Bob Marley¹²

9 Az egyik legpotensebb jamaicai marihuána-fajta.

10 A rasztafári vallás követője.

11 A bibliai Júda törzsének szimbóluma. A kereszténységben Júda oroszlánja Krisztust szimbolizálja. Jamaicába 1834-ig, közel négyszáz éven át főleg Etiópiából importáltak rabszolgákat. Az etióp tradíciók szerint, amelyeket a XIII. században született *Kebre Negest* című kéziratban rögzítettek, a Salamon királyt meglátogató etióp uralkodónő, Sába királynője hazatérése után fiút szült Salamon ágyékából, megalapítva az Etiópiát három ezer évig uraló dinasztiát. A hazatérő királynőhöz a Júda törzséből való izraeliták is csatlakoztak. Júda oroszlánja Etiópiá szimbóluma és a salomoni dinasztia uralkodóinak egyik címe lett. A részben etióp és zsidó tradíciókra épült rasztafári vallás messiása Etiópiá utolsó császára, I. Ras Tafari, Haile Szelasszié, így a császári szimbólum bekerült a rasta ikonográfiába is.

12 Robert Nestor „Bob” Marley (1945–1981) a reggae zene egyik első, mindmáig legnagyobb hatású sztárja, akinek oroszlánrésze volt

portréja. Beszélgetés közben, látszólag oda sem figyelve, a raszta egy jókora, tölcsér alakú *spliffet*¹³ csavart, meggyújtotta, és odakínálta a rendőröknek. Azok nevetve visszautasították, aztán öklüket összeérintve a rasztaéval elbúcsúztak, beszálltak az autójukba, dudáltak párat és elporzottak.

A rasztafári vallás a huszadik század elején született, az akkor még brit gyarmat karib-tengeri szigeten, Jamaicán. A Biblia radikális újraértelmezésén és az angol nyelvi negatívumoktól való megtisztításán¹⁴ alapuló rasztafarianizmus Bob Marley, Peter Tosh és más *reggae*-sztárok¹⁵ sikerei révén, az 1970-es évek elejétől gyorsan terjedt. Nemcsak a Karib-tenger valamennyi szigetén, valamint Észak-, Közép- és Dél-Amerikában találunk népes rasztafáriánus közösségeket, hanem mindenütt a világon, s még Borneó őserdeinek *dayakjai* és Új-Guinea pápuái is Bob Marley képével díszített pólókban táncolnak a koponyafák alatt. A keresztények borral áldoznak. A raszták szakramentuma az általuk *ganjának*¹⁶ nevezett, sokak szerint mágikus, gyógyító hatású marihuána füstje. A turbulens 1970-es évek óta a jamaicai kormány megtanulta tolerálni a lakosság egyre nagyobb hányadát kitevő raszták ganjahasználatát. A tolerancia a bűnözés visszaeséséhez és a társadalmi feszültségek enyhüléséhez vezetett. A jamaicai zene pedig, a reggae újabb és újabb mutációi révén, folytatja világsikerét, nagyban hozzájárulva az ország gazdasági felemelkedéséhez. Jamaica kulturális nagyhatalommá vált, s az egykor kizárólag bauxitbányászatból, cukornádtermelésből és égetett szeszek gyártásából és exportjából élő szigetország fő iparága ma már

abban, hogy ezt a különleges zenei irányzatot és a rasztafári vallást megismertette a világgal.

13 Marihuánás cigarettát.

14 Például a „library” (könyvtár) helyett „truebrary”-t mondanak, mert az eredeti kifejezésben benne van a „lie” (*hazugság*) szó, amit az „igaz” (*true*) szóra cseréltek. Az „understand” (*megértés*) helyett az „overstand”-et használják, mert királyemberek lévén ők nem állhatnak semmi alatt (*under*), helyük felül (*over*) van. A Karib-tenger szigetein töltött évek során csaknem negyvenezer, a raszták által alkotott új szót gyűjtöttem össze.

15 A reggae – a „királyok zenéje” – az 1960-as években, Jamaicában született.

16 Az Indiából származó kender számos más néven is ismert: *weed, pot, buddha, bud, bhong, kheef, kheef, khus, Mary Jane, grass, herb, dope, schwag, kaya, reefer* stb.

a turizmus. A világ minden részéből érkező turisták egy része az ország gyönyörű természeti adottságait élvezni jön, de nagyon sokat közülük Jamaica kultúrája, zenéje, képző- és iparművészete, táncai, irodalma, hagyományai és a jamaicai emberek jó humora, vendégszeretete, kedvessége, érdekessége, a jamaicai életstílus tartalmas lazasága, és persze a remek helyi fű csábít a szigetre.

A párás trópusi hőség puhán beburkolt. Éreztem a tenger illatát, amitől mindig újjászületek. Megérkezett a bérelt autó. „Welcome to sweet Jamaica, sir!” („Üdvözlöm az édes Jamaicán, uram!”) – mondta a kocsiökölcsönző társaság alkalmazottja, és vakítóan fehér fo-

gakat villantó mosoly kíséretében átadta a kocsi kulcsot. – „Enjoy your stay!” („Érezze jól magát!”). Az ülésen gondosan becsomagolt pikniket találtam: kókuszkenyeret, *callaloo*-levest¹⁷ és kókusztejet fedeles műanyag poharakban, a legjobb ízű mangót, amit valaha ettem és lapos üvegben fehér rumot, a nyolcvanfokos fajtát, amit a Karib-tenger szigetein *One Eye Jack*nek hívnak, feltalálója, a félszemű kalóz után. Az autókölcsönző ajándéka. Első utam a tengerhez vezetett, a türkizkék¹⁸ vízhez és a pálmafákkal övezett, fehér homokhoz.¹⁹ Lemostam magamról Babilont. Aztán elszívtam egy *Churchill Morning* szivart, halott barátom, Hajas Tibor²⁰ magyar király emlékére. A trópusokon minden este hatkor megy le a nap. Már sötét volt, amikor elindultam szállást keresni.

17 Tradicionális, helyi leveles növényeket tartalmazó karib-tengeri zöldségleves.

18 A tenger színe mindenütt más. A Mediterrán-tenger azúrkék, a Maláj-tenger ultramarin, az Északi-tenger palakék. A Karib-tenger pedig a türkiz sehol máshol nem megcsodálható árnyalatában pompázik.

19 Számos karib-tengeri sziget partján, a környéken erős vulkáni tevékenységnek köszönhetően csillogó fekete a homok.

20 Hajas Tibor, „Biki” (1946–1980) képzőművész, performer, költő, az 1970-es évek független magyar művészetének meghatározó alakja a szivarok nagy kedvelője volt. A jamaicai tengerparton elszívott szivart az emigrációját megelőző éjszakán, 1978 májusában kapta tőle a szerző.

Tucker Iowából

„Sok millió évvel ezelőtt a nyugtalan föld kérge rázkódni kezdett, aztán hatalmas dörrenéssel meghasadt, és izzó lávát köpött ki a mélyből. A feltörő magma sokszáz mérföldre elhallatszó sziszegéssel találkozott az óceán türkizkék vizével és holdsarló alakban elhelyezkedő, smaragdszínű szigetek százaivá merevedett.”

Richard Hughes: *A High Wind in Jamaica*²¹
(Erős szél Jamaicában – N. L. ford.)

A mintegy 240 kilométer hosszúságú és 85 kilométer szélességű Jamaica, a harmadik legnagyobb karib-tengeri sziget, a közép-amerikai szárazföldtől 635 kilométerrel keletre, Kubától 150 kilométerrel délre, a Dominikai Köztársaságnak és Haitinek otthont adó Hispaniolától 180 kilométerre keletre fekszik. *Arawak* nyelvet beszélő, a *taino* népcsoporthoz tartozó őslakói a *Xaymaca* nevet adták szigetüknek, ami egyaránt fordítható „források földjének” és „vizek és fák földjének”. A környéket elsőként gyarmatosító spanyolok *Santiagónak* nevezték el a szigetet. A brit gyarmatból 1962-ben függetlenné vált szigetország a Greater (Nagy)-Antillák szigetcsoporthoz tartozik. A körülbelül hárommillió lélekszámú, változatos etnikai hovatartozású lakosságot eltartó Jamaica az Egyesült Államok és Kanada után a harmadik legnagyobb angol nyelvű ország az Újvilágban. Az ország hivatalos nyelve a *patois* (kreol) nyelvjárás is. „*A nap süt, a táj zöld, a nép erős és kreatív*” – ez a jamaicai nemzeti lobogó szimbolizmusa. A fekete szín a nép erejét és alkotótehetségét, a zöld a reményt és a táj szépségét, az arany a sziget természeti kincseinek gazdagságát és a napfény éltető csodáját szimbolizálja. Jamaica számtalan legendában, dalban megörökített nemzeti madara a színpompás tollazatú *doktor madár*, másnéven fecskefarkú kolibri (*Swallowtail Hummingbird* – *doctor bird*, *Trochilus polytmus*). Nemzeti virága a kék mahoe (*Blue Mahoe* – *Hibiscus elatus*), nemzeti gyümölcse az *ackee* (*Blighia sapida* © latin nevét a *Mutiny on the Bounty* –

21 NYRB Classics, 1999.

Lázadás a Bountyn – című filmben megörökített, kegyetlen William Bligh hajóskapitány tiszteletére kapták), nemzeti fája pedig a különlegesen kemény, gyakran három méter átmérőjűre is megnövő *vasfa*, az *élet fája* (*Lignum Vitae - Ironwood, Guaiacum officinale*).

Kingston/Spanish Town Jamaica fővárosa és legjelentősebb kikötője. A városnak körülbelül hétszázezer²² lakója van, a pontos számot senki sem ismeri. Folyamatosan érkeznek a vidékiek, és legális, valamint illegális bevándorlók más karib-tengeri szigetekről, Közép- és Dél-Amerikából, Ázsiából, Európából, ugyanakkor sokan költöznek innen Angliába, Németországba, az USA-ba, s ki tudja, még hova. Kevés adat mondható pontosnak Jamaicában, de az biztos, hogy Kingston a reggae fővárosa. Amíg a recepciós kisasszony a szobakulcsomat kereste, egy rumpuncs társaságában, rattán fotelben hátradőlve a rádiót hallgattam a panzió kellemesen hűvös előcsarnokában. Mystic Eyes: *Forward with Jah Orthodox*; Sons of Negus: *Don't Sell Daddy No Whiskey*; Lee Perry: *City Too Hot – roots reggae*²³ – a számok, amelyeken felnőttem. A reggae az egyetlen zene, amit a nap minden szakában szívesen hallgatok. Szeretek a reggae hangjaira ébredni, azt hallgatni napközben, és a „királyok zenéjének” nyugodt lüktetésével elaludni a nap végén. Megnyugtat, kitisztítja a fejem, energiát ad.

A kisasszony nem találta a szobakulcsot. Bájos jamaicai akcentussal bocsánatot kért, és felajánlott egy másik szobát, amelynek tengerre néző erkélye is van. Ez drágább szoba, mint amit eredetileg ki akartam venni, mondta, de a különbség hetven százalékat elengedi a menedzsment, mivel az ő hibájukból vészett el a nekem tetsző szoba kulcsa. Így csak harminc százalékkal kell többet fizetnem a jóval szebb és komfortosabb szobáért, a tengerre néző erkéllyel. „Sorry” – mondtam –, „akkor inkább máshol próbálkozom.” – „Cooyah!” („Ezt figyeld!”) – visította nevetve a recepciós kisasszony, és a kezembe csapta a kulcsot. – „Dem city folk plah

ih ruff!” („A városiak gorombán játszanak!”) – kiáltotta, összegörnyedve a nevetéstől –, „cause dem nevah leah tah plah ah all!” („Mert sohasem tanultak meg játszani!”). Felmentem a szobába, hallottam, hogy a kisasszony visongva, fel-feltörő nevetéssel beszél rólam valakinek. Kipakoltam a bőröndömet, lezuhanyoztam, aztán kimentem a tágas erkélyre. Odalent az óceán hullámai ostromolták a sziklákat a holdfényben.

„Evenin’!” („Estét!”) – mondta egy hang a szomszéd erkélyről. Tucker Iowából jött, az Egyesült Államokból. Hatalmas termetű, szőke, szemüveges fiatalember, rózsaszínű és legalább két mázsa. Megtudtam tőle, hogy ketten vagyunk csak vendégek a panzióban. Hurrikánszezonban kevés a turista. Tuckert is az elveszett kulcs trükkel akarta a recepciós kisasszony átvágni. Amikor nem sikerült – mert Iowában sem hülyék az emberek –, kicsúfolta és kinevette. Tucker egyenesen a családi farmról érkezett, és azt sérelmezte a legjobban, hogy a hölgy városinak nevezte. – „We grow potato on seventy thousand acres. Mah family’s been growin’ potato foh hundreds o’ years” („Hetvenezer hektáron termelünk burgonyát. A családom burgonyát termel évszázadok óta”) – mondta keserű büszkeséggel. Megkérdeztem tőle, mik a tervei az estére. – „Think I’ll be just sittin’ on this here balcony an’ drink beer.” („Azt hiszem, csak ülök itt az erkélyen, és sört iszok.”) – válaszolta. Megtudtam tőle, hogy a recepciós kisasszonyt Ciddynek hívják, és amikor az első reggel tréfából átölelte és ráütött a hátsójára, Ciddy kihívott a konyhából egy hat láb magas rasztát, kezében bozótívágó késsel.

Tucker nem szereti Jamaicát. Az a baj, hogy két hétre előre kifizette a szobáját, és ha idő előtt elmegy, odaveszik a pénz. Így még nyolc napot ki kell bírnia itt. „I’ll be just sittin’ on this here balcony, drinkin’ beer foh ei’ mo’ days. I could do that back in Iowa too. Thailand’s a much better place. You sit inna restaurant and there comes the waitress, gets under the table and starts to unzip your fly right away. Maybe the waitress is a waiter, you know what I mean. Who cares? Thailand’s

²² 2010-es adat.

²³ *Gyökér-reggae* – a számtalan mutációon átesett műfaj eredeti formája.

better. Jamaica no good" („Ülök az erkélyen, és sört iszom még nyolc napig. Ezt Iowában is megtehetném. Thaiföld sokkal jobb. Beülök egy étterembe, jön a pincérnő, bemászik az asztal alá, és már gombolja is a sliccedet. Persze lehet, hogy a pincérnő valójában pincér, érted, mire gondolok. Kit érdekel? Thaiföld jobb. Jamaica nem jó") – mondta. Megkérdeztem, hogy volt-e már a tengerparton. Egyszer lement, de tele volt rasztákkal. Kriketkeztek. Amikor meglátták, abba hagyták a játékot. Aztán elindultak felé. Megfordult, és elindult vissza a lépcsőn. Egy darabig követék, aztán megálltak, kiabáltak utána, majd nevetve visszafordultak.

Tuckernek csak hasonló tapasztalatai voltak Jamaicában. Unalmában elment megnézni a földrengés által kétszer is elpusztított régi jamaicai főváros, Port Royal romjait. A romok között is raszták sétáltak, beszélgettek, doboltak csoportokba verődve, és amikor meglátták Tuckert, elnémultak és elindultak felé. Szerencsére a taxis, egy német, hála istennek, megvárta. Igaz, hogy csalt a taxióra, de legalább megmenekült. Ahogy elhajtottak a romoktól, hallotta, hogy a raszták kórusban kinevetik. Tucker nem szereti a rasztákat, a reggae-zenét, a tengert, a pálmákat. Még az éjszaka teljes pompájában tündöklő Tejútól is kirázza a hideg. – „Too many stars, you know what I mean.” („Túl sok csillag, érted mire gondolok.”) – Megkérdeztem, hogy miért jött Jamaicába. A jövő hónapban nősül, mondta, és még egyszer utoljára ki akarta tombolni magát. Barátjával, Kevinnel érkezett, de Kevinnél speedet találtak érkezéskor és visszaküldték Detroitba. Mindenki azt mondta, hogy ez egy barátságos hely, panasolta Tucker, és újra azt kívánta, hogy bár Bangokba utazott volna. – „Man, those girls down there can pick up change with 'em vaginas!” („Ember! Azok a lányok ott lenn fel tudják szedni az aprópénzt a vaginájukkal!”) – mondta. Elbúcsúztam Tuckertól, és bementem a szobámba. Bekapcsoltam a rádiót, kevertem magamnak egy italt a minibárból, a reggae hangjai mellett átöltöztem, aztán elindultam, hogy egy brooklyni baráttal találkozzam a városban.

Jamaica by Night

„Azt mondják, hogy a hírhedt kalóz, Blackbeard²⁴ gyutacsokat kötözött bozontos, derékig érő szakállába, hogy azokat meggyújtva még félelmetesebbé tegye a külsejét csata közben.”

Jamaicai legenda

(N. L. ford. – a szerző gyűjteményéből)

„Cyan' stop progress, buh cyan' stop Jamaica neidah.” („Nem tudod megállítani a fejlődést, de Jamaicát sem tudod megállítani.”) – mondja Bongomon Bhingi. – „Dem winds cyan blow, dem rains fah tough, buh dis 'ere bongo lickle islah stih anchored bhingi 'ere in dha sun, sevendeen degrees an' fordý'dree minutah froh dah Equadoh.” („Fújhatnak a szelek, zuhoghatnak az esők, de ez a kis sziget még mindig itt horgonyoz a napon, tizenhét fokra és negyvenhárom percre az Egyenlítőről.”)

Bongomon Bhingit Brooklynban, egy jamaicai lemezeket áruló lemezboltban ismertem meg. Jah T & Augustus Pablo: *Lick the Pipe Peter* című felvételét kerestem, és ő, az üzlet társtulajdonosa segített megtalálni a régi, gyakran kézzel címkézett bakelitek százai között. Megtudtam, hogy a lemezeket Jamaicából, Hollandiából és Angliából importálja. – „Jah mon bhingi, yo mustah come down tuh Jamaica. Ya mon. Yuh musta see where Jah music come froh!” („Ember, le kell jönnöd Jamaicába. Látnod kell, honnan jön Isten zenéje!”) – mondta Bongomon Bhingi, valahányszor találkoztunk. Most itt ülünk egy raszta bárban, Trenchtownban, ahol Bob Marley felnőtt.

Trenchtown Bob Marley gyermekkorában lepusztult gettó volt (most se villanegyed), rozsdás bádogtetővel fedett rozoga kulipin-

24 Feketeszakáll – Edward Teach vagy Edward Thatch (1680–1718), közismert nevén Blackbeard ravaszágáról, félelmetes külsejéről és kegyetlenségéről hírhedt kalóz volt, aki nemcsak a Karib-tengeren támadta meg és rabolta ki a kereskedelmi hajókat, hanem az akkor még angol gyarmat Észak-Amerika kikötővárosait is fosztogatta. Végül Robert Maynard brit tengerészkapitány hajójának legénysége végzett vele, foglalta el hajóját és ejtette fogságba életben maradt kalózeit. Holttestét lefejezték, a levágott fejet a brit hadihajó árbocára akasztották. Számos legenda szól rémtetteiről, és fejetlen kísértének megjelenéseiről a nyílt tengeren. A legendák szerint a hírhedt kalóz kísértete fejét keresve bolyong, mert attól tart, hogy a Sátán nem fogja felismerni.

tyók, amelyeket évről évre elpusztítottak a hurrikánok. Nem volt folyóvíz, csatornázás, az elektromosságot lopták, mint mindent. Az ifjúság lopott rádióin az amerikai rövidhullámú *rhythm&blues* rádióállomásokat hallgatta. A rövidhullámú adás az ionoszféráról visszaverődve, annak lüktetését átvéve érkezett Jamaicába. Az ionoszféra 73 ütem/perc ütemben lüktet, és ez a nyugodt emberi szív dobogásának üteme is. És ugyancsak 73 ütem/perc az egykori rabszolgák által Afrikából áthozott, mágikus, a reggae alapjául szolgáló, a lelket gyógyító *bhingi* dobképletek üteme is. A jamaicai fiatalok a kozmikus okokból 73 ütem/perc ritmusban lüktető amerikai rockot másolva tanultak zenélni, ez lett a *bhingi* ritmusképletek mellett a születő új zenei műfaj, egy születő új vallás zenéje, a reggae másik összetevője.

A raszták a zsidó konyhaművészetnél is kóserebb *ital*-diétája²⁵ szerint készített ételeket eszünk, *callaloo*-levest, kókusztejben kisütött zöld banánt és kenyérgyümölcsöt. Desszertként *battaata* – édesburgonya – pudingot szolgálnak fel, mézzel, kókusztejjel, fahéjjal, szerecsendióval és vaníliával ízesítve. Mangólevet iszom. A raszták nem használnak olajat és sót ételeik elkészítéséhez. Vegetáriánusok, nem esznek húst, tejterméket – a tejet *white blood*nak, fehér vérnek hívják –, hüllőt, bogarat, kagylót, rákot, s a halak közül is egyedül a *balihoo* halat fogyasztják ünnepeken. Egyedül azt minősítik tisztának, mert a *balihoo* kizárólag nitrogénnel táplálkozik. Kidugja a fejét a vízből, és beszippantja a levegőt, azon él. Ha a raszta arra kényszerül, hogy sertéshúst egyen, *Albert*nek hívja. A rasztafári tanítások szerint a teremtés a megnevezéssel történik.

Egymás után érkeznek asztalunkhoz Bongomon Bhingi barátai, fiatalabb és idősebb raszták. Öklüket összeérintve üdvözlük egymást. Hajukat az oroszlán sörényéhez hasonló fonatokban (*dreadlocks*²⁶) hordják. Igé-

nyes eleganciával öltöznek. Sokan zöld, arany és vörös csíkos *muffin*²⁷ sapkát viselnek hajkoronájukon. A levegőt megtölti a ganja illata. Beszélgetésüket nehezen értem. Patois nyelven társalognak, amely afrikai, arawak indián, spanyol, francia és angol szavakat használ, afrikai grammatikával. Látom, halom, hogy megfontoltan, választékosan kommunikálnak, nagy tisztelettel szólítva meg egymást.

A raszta vallás szerint minden férfi király, minden nő királynő, és gyermekeik hercegek és hercegnők. Úgy gondolják, hogy valamennyien bibliai szentek, hősök, próféták reinkarnációi, s igyekeznek ennek megfelelően beszélni és viselkedni. Bob Marleyt, a reggae mindmáig legnagyobb sztárját a bibliai József reinkarnációjának tartják, önmagukat pedig izraelitáknak, a bibliai Ham gyermekeinek, Salamon király és Sába királynője szellemi házasságából származónak. A ganját *Salamon király fűvének* vagy a *Bölcsesség fűvének* is nevezik. Hagyományaik szerint az első marihuána-növény Salamon király sírjából nőtt ki. A növény magját Salamon király és Sába királynő egyenes ági leszármazottja, a világ legrégebbi, háromezer éve uralkodó dinasztijának tagja, I. Ras Tafari, Hailé Szelasszié abesszin császár gyűrüje őrizte.

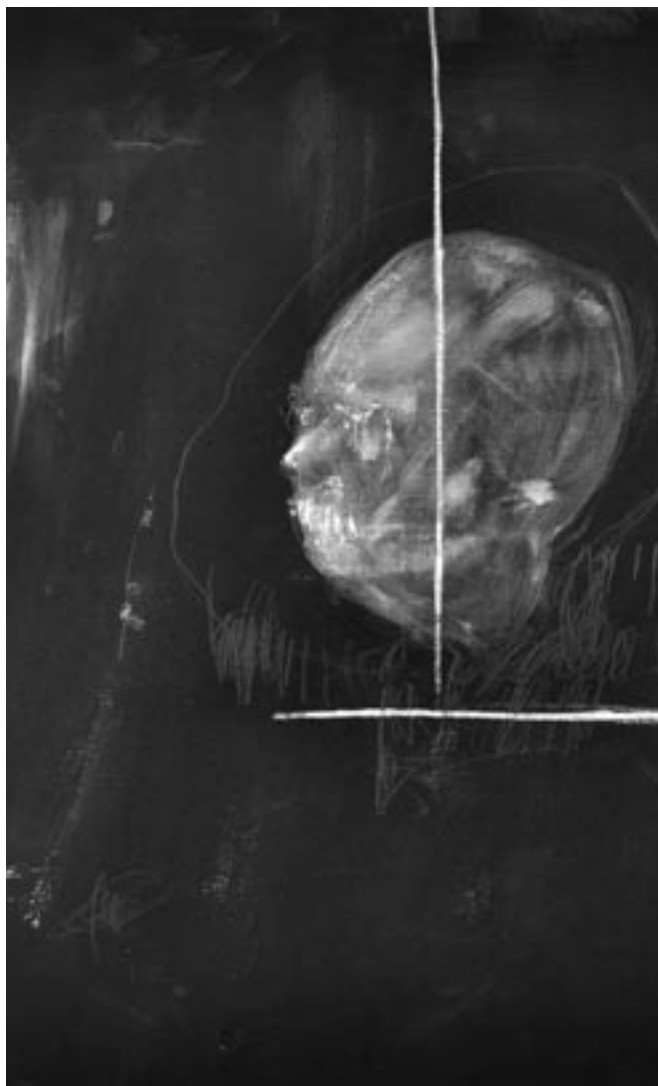
A raszták által messiásként tisztelt etióp uralkodót az Etiópiában, szovjet segítséggel hatalomra került bolsevista junta 1975. augusztus 27-én hálósobájában, párnájával megfojtatta. A négus testét a palota egyik vécejének padlója alá temették el. A marxista kormány tizenhét év múlva megbukott, a junta vezetői az államkincstárral külföldre menekültek. A palotát átvizsgáló katonák

(ahogy az indiai aszkéták, a szent emberek, a *Shaiva Nagas* ezt mindmáig teszik), mint ahogy a régi görögök és egyes csendes-óceáni szigetek lakói, az etiópiai *tewahed* egyház papjai és hívei, a zsidó *naziriták*, a perzsa *szuffik*, az azték papok, a szenegáli *mouride* mozgalom tagjai, Kenya *maasai*, *kikuyu* és *turkana* törzseinek harcosai, Benin *yoruba* papjai, a kongói *himba*, a gaboni *fang*, a Sierra Leone-i *mende* törzsek tagjai és a korai keresztények is. Jamaicában az 1950-es években kezdett elterjedni ez az „istenfélőként” (*righteous*) értelmezett hajviselet, amelyet a rasztafári vallás hívei egy bibliai idézettel indokoltak (*Számok könyve* 6:5), amely szerint hagyni kell a haját nőni, amíg az ember és az Isten egyesülésének napja el nem érkezik. A Júda orszlánját szimbólumuknak tekintő raszták számára az sem mellékes, hogy hajviseletük az oroszlán sörényére emlékeztet.

27 A papír- vagy fémformákban sült angol süteményre hasonlító, gyapjúfonalakból kötött fejfedő.

25 „*Ital is vital*” – Az *ital*-diéta életfontosságú –: raszta szlogen.

26 A *dreadlocks* (rettegésfonatok), a raszták jellegzetes hajviselete számos kultúrához kapcsolódik, hosszú múltja van. Természetes hajviseletként és parókák formájában viselték már a dinasztiai korának Egyiptomában is. Siva indiai isten és követői ugyancsak ilyen, „*ja Taa*”-nak nevezett fonatokba csavarták hajkoronájukat

ekkor találták meg az uralkodó holttestét. Az új rezsim sem akarta visszaállítani a monarchiát. Évekig tartó viták után, engedelmessé a népakaratnak, végül engedélyezték, hogy a meggyilkolt császárt ősei mellé temessék el. Így ért véget a világ legrégebben uralkodó dinasztiája. A raszták mindmáig nem hiszik el Megváltójuk halálhírét. Úgy gondolják, hogy a négus él Etiópia valamelyik ősi sziklatemplomában, és Babilon bukása után elfoglalja majd a világ trónját. Gyűrűjét, benne Salamon király fűvének magjával, a raszta hagyományok szerint a négus Bob Marley-nak adta 1966-os jamaicai látogatása során.

Az etióp uralkodó látogatására a jamaicai kormány kérésére került sor, hogy tekintélyével, szavával lecsillapítsa a robbanásra kész társadalmat. Évtizedeken át, szinte évről évre felröppent a hír Jamaicában, hogy az Etióp Birodalmi Flotta, a naphajók már elin-

dultak az eritreiai kikötőkből Jamaica felé, hogy a gazdagnak hitt Etiópiába, a Nap Birodalmába szállítsák a nyomorgó lakosságot. A gyakran szélhámosok, spekulánsok terjesztette álhírek hallatán az emberek eladták házukat, földjüket, háziállataikat, és tízezrével tódultak a kikötőkbe, a naphajók érkezésére várva. Hiába bizonyosodott be újra és újra, hogy az etióp hajók érkezéséről szóló hírek hamisak, olyan erősen élt a hazatérés reménye az emberekben, hogy újra és újra be lehetett őket csapni. Az egyébként sem módos lakosság nagy része teljesen elszegényedett. A mindenüket elvesztett földönfutók kétségbeesése bármelyik pillanatban átcsaphatott a véres lázadásba. Az etióp hitrendszerek valamelyikét követő helyi egyházak vezetőinek tanácsára az akkor még fehérek dominálta kormány végül a négus meghívása mellett döntött.

Hailé Szelassziét százezrek fogadták a repülőtér betonján. Órákig nem tudta elhagyni a gépét. A látogatás során titokban találkozott a helyi közösségek vezetőivel, így a rasztákkal is. A jamaicai népnek, a közösségek vezetőin keresztül, rövid üzenetet küldött: „No repatriation before liberation.” („Nincs hazatelepülés a felszabadulás előtt.”) Ezt a raszták úgy értelmezték, hogy önmagukat kell felszabadítani a rabszolga-mentáltságból, és a szigetet kell szabad paradicsommá tenniük, mielőtt hazamehetnének a Nap Birodalmába, Etiópiába. Bob Marley 1981-ben meghalt. Salamon király gyűrűjét eltemették vele. Sírjából hamarosan egy marihuána-növény nőtt ki, amely az évek során fává terebélyesedett. A fa alatt raszta bölcsék mulatják eszmecserevel az időt, tölcseralakú spliffjeiket a Salamon király gyűrűjéből kisorsjadt szent növény virágaiból és leveleiből sorolják.

Etiópia Császára, Júda Oroszlánja, a Királyok Királya, Isten Kiválasztottja, a Szentháromság Hatalma, I. Ras Tafari, Hailé Szelasszié, két évvel a meggyilkolása előtt, 1973. június 24-én interjút adott Oriana Fallaci újságíró-nőnek addisz-abebai palotájában. Az interjú a Chicago Tribune-ban jelent meg. A szövegre az interneten találtam,

érkezésem után néhány nappal, egy álmos délutánon:

Fallaci: *Felséges Uram, szeretném, ha önmagáról beszélne. Mondja, Ön is volt engedetlen fiatal korban? Talán azt kellene először megkérdezniem, hogy volt-e egyáltalán ideje fiatalnak lenni?*

Szelasszié: Nem értjük a kérdést. Miféle kérdés ez? Persze, hogy voltunk fiatalok. Nem öregnek születünk! Voltunk gyermek, fiú, fiatalember, felnőtt, végül megöregedtünk. Mint bárki más. Teremtő Istenünk ugyanolyannak alkotott meg bennünket, mint bárki mást. Talán azt kívánja tudni, hogy miféle fiatalok voltunk? Nos, nagyon komolyak, nagyon fegyelmezettek, nagyon engedelmesek. Néha büntetést kaptunk, tudja miért? Mert nem találtuk elégnek a tudást, amire tanítottak bennünket és többet akartunk tanulni. A leckeóráink befejeződése után is az iskolában akartunk maradni. Utáltunk szórakozni, kilovagolni, játszani. Nem akartuk az időnket játéokra fecsérelni.

Fallaci: *Felséges Uram, az összes, ma is trónján ülő uralkodó közül Ön uralkodott a leghosszabban. Továbbá, korunkban, amikor annyi király bukását láttuk, Ön az egyetlen Abszolút Uralkodó. Nem érzi néha magányosnak magát a világban, amely annyira különbözik a világtól, amelyben felnőtt?*

Szelasszié: Véleményünk szerint a világ egyáltalán nem változott. Úgy hisszük, hogy az úgynevezett változások nem változtattak meg semmit. Mi még a monarchiák és a köztársaságok között sem látunk különbséget. Számunkra ezek két, alapvetően hasonló módszer a nemzet kormányzására. Nos, mondja meg nekünk, hogy mi a különbség a köztársaság és a monarchia között?

Fallaci: *Tényszerűen, Felséges Uram, számomra úgy tűnik, hogy a köztársaságokban, ahol demokrácia van, a vezetőt választják. A monarchiákban pedig nem.*

Szelasszié: Nem látjuk, hogy hol itt a különbség.

Fallaci: *Felejtse el, Felséges Uram. Mi a véleménye a demokráciáról?*

Szelasszié: Demokrácia, köztársaságok: mit jelentenek ezek a szavak? Mit változtattak a világon? Jobbá, hűségessé, kedvesebbé

tették az embereket? Boldogabbá tették őket? Minden ugyanúgy megy tovább, mint azelőtt. Illúziók, illúziók. Néhány esetben szükséges a demokrácia és Mi úgy hisszük, hogy néhány afrikai nép be fogja vezetni. De más esetekben káros, komoly hiba.

Fallaci: *Felséges Uram, bánta-e valaha királyi sorsát? Álmodott-e arról, hogy egyszerű halandóként élje az életét?*

Szelasszié: Nem értjük ezt a kérdést. Még a legnehezebb, legfájdalmasabb pillanatokban sem bántuk vagy átkoztuk sorsunkat. Soha. Miért kellett volna? Királyi vérből születünk, hatalmunkhoz öröklött jogunk van, és mivel Teremtő Urunk úgy rendelkezett, hogy szolgáljuk népünket, mint apa a fiát, uralkodói mivoltunk nagy örömet okoz számunkra. Erre születünk és mindig ezért élünk.

Fallaci: *Felséges Uram, Ön Etiópia. Ön tartja kézben az országot, ön tartja együtt. Mi fog történni, ha Ön már nem lesz?*

Szelasszié: Hogy érti ezt? Nem értjük a kérdést.

Fallaci: *Mi fog történni, ha Ön meghal, Felséges Uram?*

Szelasszié: Tényszerűen Etiópia azóta létezik, hogy az első ember megjelent a Földön. A dinasztiam azóta uralkodik, hogy Sába királynője találkozott Salamon királlyal, és egyesülésükből fiú született. Ez a dinasztia évszázadokat élt túl, és még évszázadokig létezni fog. Egy királyt nem lehet eltávolítani, emellett a hatalmam folytatása már biztosítva van. Van Trónörökösünk, aki uralkodni fog az ország felett, amikor én már nem leszek itt többé. Ez az, amit elhatároztunk, ennek így kell történnie.

Fallaci: *Összefoglalva, Felséges Uram, az öné nem volt egy nagyon boldog élet. Akiket szeretett, mind meghaltak: a felesége, két lánya. Illúziói és álmai legtöbbször elveszítette. De úgy képzelem, hogy élete során hatalmas bölcsességet gyűjtött össze, és erről azt kérdezem, hogy miképpen látja Hailé Szelasszié a halált?*

Szelasszié: Mit? Látni micsodát?

Fallaci: *A halált, Felséges Uram.*

Szelasszié: Halált, halált?! Ki ez a nő? Honnan jött? Mit akar? Elég, tűnjön innen, micsoda pimaszság! Micsoda pimaszság!